

Kotahi rawa te wahi i tahangoi ai te Huihuinga, no ratou e whiriwhiri ana i te aronga o nga mahi tohunga Maori, he uaua ano no taua take. E kore ano e taea kia mate tata nga tikanga tawhito, na reira au ka mea, e kore e taea e te Maori ake te peehi tenei mahi kino. Ko nga tohunga nei kei te patu i te iwi Maori. Ko te tokomahatanga o ratou he tangata tutu, na to ratou matauranga i whakawai te tangata kia whakaponu ki a ratou mahi. Ahakoa pea kaore ratou e tono utu ana mo a ratou mahi, otira e whiwhi nui ana ratou i taonga, i te oranga hoki, i runga i aua mahi. He nui rawa atu te mate e pa ana ki te iwi i ta ratou mahi, na reira au ka ata tono atu kia whakapakeketia ake nga tikanga hei peehi i tenei kino.

Ahakoa kahore ano au i whai takiwa i roto i enei ra tata nei ki te haere ki etahi o nga takiwa Maori, kua tae mai ki au nga ripoata, na nga tangata e tika ana hei whakaatu mai, apiti atu ki toku ake maramatanga, mo te ahua o te iwi Maori, a e kaha ana taku ki he painga nui kua puta i te whakaturanga ai o nga Kaunihera. Ko etahi o nga pa Maori he mea ahua eka ki te matakitaki, i te ma, i te pai o te tiaki. Kei te whakangaromia nga whare-puni tawhito, nga whare raupo; kei te hanga he wharepapa. Kua aronui te iwi ki te whakapai i nga puna, i nga wai inu, i nga whare moe; kei te taiepa atu i nga poaka me era atu kararehe ki waho o nga pa, kei te huna i te paru, kei te whakawatea i nga kararehe mate; kei te utua te taake kuri, kei te araitia te waipiro i nga pa, me te kai-tupeka a nga tamariki; kua whakapotoa te takiwa hei tanumanga mo te tupapaku, me te whakamama haere i nga tikanga moutou taonga ki nga uhunga; kei te whakakorea te kai i nga mea pirau, kei te akiakina nga tamariki kia haere ki te kura. Ko enei etahi o nga tino tohu o te pai o tenei whakahaere.

Ko etahi o nga Kaunihera, e rua pea e toru ranei, kaore i te mahi, na te kuare pea, na te ngoikore ranei o nga Tiamana. He mea pai kia tonoa atu aua Tiamana kia whakawatea i o ratou tuunga, kia tukua atu ki etahi tangata marama, kaha.

Ko etahi o nga Kaitohutohu—Kaunihera kei te whakararuraru i nga mahi, ka tango ki a ratou i tetahi mana patu i a te Kaunihera tikanga. Kaore i te marama te ahua o tenei tuunga. Tera ano nga mea e mahi tika ana penei ia Te Keepa Te Rangipuwahue, ia Hori Ngatai, ia Tamahau Mahupuku me etahi atu.

Tenei ano hoki kei te hiahia nga Kaunihera ki te apo kia ratou i etahi mana kahore nei i whakawhiwhia ki a ratou e te Ture; kei te hikaka te ngakau ki te pakanga ki nga tu ahua kino katoa, a kahore e ata tahuri ki te whiriwhiri, e taea ranei nga paeroa te whakahaere, kahore ranei. Na, i te tawhainga atu ki nga mana i waho atu o a te Paremete i tuku ai, ka mahue mai nga mana kei roto i te ringa, te taea te whakahaere pai. Pai ke mei whakapaua nuitia te kaha me te maramatanga o nga Kaunihera ki nga tikanga whakapai marae, kei reira ke nei he whakamanawatanga mo tetahi pito ora mo te Maori.

Hei tohu mo to ratou ngakau nui ki te tautoko i nga Kaunihera kei runga noa atu i te £1,000 (kotahi mano pauna) te moni awhina kua kohia e te iwi, a kei te kakama ratou ki te utu i te taake kuri. Ina hoki i te takiwa anake o Te Arawa e 800 nga kara kuri i whakaputaina, a i te Takiwa o Horouta £145 11s. 4d. i puta mai i te taake kuri.

Kei roto i te ripoata a Apirana Ngata, L.L.B., mo nga Kaunihera o te Tai-Tokerau, enei kupu ara:—

“Kahore i te pai te ahua o te taake kuri a nga Kaunihera Marae o te Tai-tokerau, na te mea pea kua tu pakanga a Ngapuhi i mua atu ki nga pakeha kahi i te taake kuri, a kua haere ki te herehere kei utu rawa ratou i taua taake; a tera ano pea na te mahara, i pa ano ki era atu Kaunihera, ma te ngawari o a ratou taake e whakapai nga whakaaro o nga Maori tutu. Wahi iti ka pau tonu nga moni o aua taake i ona raruraru ano.”

Me whai kupu rawa au i konei mo nga taimahatanga e pa ana ki nga Maori i roto i o ratou na takiwa ano, kei reira nei etahi pakeha e noho ana i te taha ranei o nga rori; i whakaaetia ranei e nga Maori kia noho i runga i o ratou whenua, kaore aua pakeha e whakaae ki te utu i te taake kuri ngawari noa iho, ki te tiaki ranei i a ratou poaka, kau, hoiho ranei kei tukino i nga mara a nga Maori, kei haereere noa ranei i roto i nga pa Maori, na wai ra ka kore tikanga noa nga whakapai i te marae. Na, ko nga Maori, te iwi nona te whenua, e whiua ana e o ratou Kaunihera mo te takahi i nga ture (e pa ana ki aua take).

Hei arai e nei raruraru, a hei peehi i nga putaratara i puta mai i roto, ka tono atu au kia ata whakaarohia te kupu i oti i te Huihuinga Nui ki Rotorua, kia whakawhiwhia ki nga Kaunihera Maori i nga takiwa Maori nga mana pera i o nga “Ropu takiwa” (pakeha) mo aua tu take, i raro ano ia i nga huarahi-whakahaere e ata whakatakotoria.

Me apiti mai ano hoki etahi mana hei whakakaha ake i nga Kaunihera ki te peehi i te waipiro, me te arai kei kai-tupeka nga tamariki ririki.

Tenei ano tetahi take e akiakina ana, ara, kia hanga he tikanga kaha hei tiaki i nga urupa me nga wahi tapu o te iwi Maori, kei tukinotia, kei takatakahia noatia e te pakeha. He nui rawa te riri o te iwi mo tenei mahi nanakia a te pakeha; a, te kaati mai i kona, tahuri rawa hoki ratou ki te panui i nga whakaahua o a ratou takaro (ki nga tapu o te Maori). Kua tapiritia e au te whakaahua o etahi o aua pakeha taurekareka i roto i tetahi ana tanumanga tupapaku i Te Rotoiti, e takahi ana i te wahi i takoto ai nga toa piripono o Te Arawa, i mate mo te Kuini i te pakanga o mua ake nei.

Ka hapa i konei ko te ture hei whiu i tenei tu hara. Tera ke noa atu te hamama mehemea i tupono he Maori nana i tukino tetahi urupa pakeha. He motini kaha i oti i te hui i Rotorua, e inoi ana ki te Kawanatanga kia tiakina o ratou tupapaku.

Kua whakahaerea he tikanga kia whakatuturia etahi tangata totika hei Kai-rehita Whanautanga Tamariki, Matenga Tupapaku, mo nga takiwa Maori. He tokomaha o nga Minita Maori kua whakaae ki taua mahi, a ko te tumanako ma konei pea ka tika ai te tatau i te tuturu o te tokomaha o te iwi Maori. Kua oti nga pukapuka rehita te perehi, te whakarato. Ki taku whakaaro me hoatu ano tetahi oranga iti mo aua Kai-Rehita, kia hihiri ai ki tenei mahi nui.

He me tika ano hoki kia ata kowhiria etahi tangata Maori marama hei Pirihimana i raro i te Tari Pirihimana, mo nga, takiwa e noho nui ana te Maori. Tera e taea e ratou te awhina te